

Joensuun yliopisto – liian punainen oppilaitos?

Alina Kuusisto:

Korkeakoulun punainen aave. Keskustelua Joensuun korkeakoulun politisoitumisesta 1970-luvun sanomalehtikirjoittelussa ja muisteluperinteessä. Itä-Suomen yliopisto 2018. 239 s. ISBN 978-952-61-2525-1.

Euroopan tämän vuosikymmenen historiaa on leimannut yliopistoväen, opiskelijoiden ja koululaisten liikehdintä – Suomessakin professorit lakkoilivat keväällä 2018. Ukrainassa, Ranskassa, Hong Kongissa ja Amsterdamissa on nähty ylioppilasmarsseja ja mielenosoituksia. Arvostetun ylioppilasaktivismin tutkijan Philip G. Altbachin mukaan opiskelijoiden aktivismi on luontainen osa akateemisen yhteisön toimintaa ja akateemiseen elämään olennaisesti kuuluva voima. Useimmissa länsimaaisissa yhteiskunnissa opiskelijoilta odotetaan liikehdintää. Se nähdään osana yliopiston *magna charta*-tyyppisiä julistuksia ja yliopistolainsäädäntöä – ”valmistaa isänmaan ja ihmiskunnan palvelukseen”.

Alina Kuusiston väitöstutkimuksessa analysoidaan diskursiivisesti miksi ja millaisessa kontekstissa keskustelu Joensuun korkeakoulusta politisoitui 1970-luvulla ja miten asia sittemmin on muistettu. Hän pohtii politiikan, poliittisuuden ja politisoitumisen merkityksiä paikallisessa ja kansallisessa korkeakouluks keskustelussa. Koelaboratorion muodostaa Joensuun korkeakoulu. Kehityskaari on tarinaa siitä, miten pieni opettajankoulutusseminaari muuttui korkeakouluksi ja lopulta laajalaiseksi tiedeyliopistiksi. Muut tutkimuskysymykset liittyvät korkeakoulun ja sen ympäristön suhteeseen sekä puoluepoliittisiin valta-asetelmiin korkeakoulussa ja sen suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan.

Korkeakoulupolitiikka nousi 1970-luvulla maanlaajuisiksi keskeisaiheeksi. Samaan aikaan talouden kriisi lisäsi yliopistojen välistä resurssikilpailua. Paikallistasolla kyse oli Joensuun korkeakoulun roolista. Opetuksen ja tutkimukseen liittyvien oletettujen tai todellisten poliittisten kytkentöjen ”paljastamisen” nähtiin palvelevan korkeakoulun ja maakunnan etua. Joensuu liittyi osaksi sitä aatteellista kahtiajakoa, joka asemoi ”oikeistopiirit” ja niin sanotut ”elinkeinoelämän vaikuttajat” eri barrikadeille kuin opiskelevan nuoren ja nuoremman tutkijakunnan. Tämä ryhmä oli kallellaan ”yleisdemokraattisuuteen”.

Tutkimus on selkeästi rajattu niin ajallisesti, temaatistisesti kuin maantieteellisesti. Tekijä tosin jättää poh-

timatta, milloin otsikossa mainittu ”1970-luku” todellisuudessa alkoi ja päättyi. Vuonna 1969 alkoi Joensuun korkeakoulun toiminta ja tutkimuksessa varsinainen politisoitumiskeskustelu rajataankin vuosiin 1969–1977. Luonteva pääteipiste olisi voinut sijaita vuodessa 1984, kun Joensuun korkeakoulusta tehtiin yliopisto.

Keskeiset uutta korkeakoulupoliittista ajattelua ilmaisevat käsitteet tutkimuksessa ovat yliopisto, yliopistojärjestelmä, yliopistolaitos ja korkeakouluverkosto. Tekijä viittaa ”perinteiseen yliopistoajatteluun”, kuitenkin avaamatta, miten uusi suhtautui mainittuun perinteeseen. Avainroolin, jo otsikko myöten, ottavat puolueet ja politisoituminen. ”Aave” oli väritään punainen. Hieman ohuemmalle koonille jää kehityskaari, johon kirjassa vain viitataan: ”politiikkaa” tuotti myös paikallinen ja akateeminen oikeisto, ennen kaikkea kokoomus.

Tutkimus kuuluu korkeakoulututkimukseen, yliopistohistoriaan ja poliittisen historiaan. Se osoittaa hyvää kansainvälisen, sotien jälkeisen ja 60-luvun ylioppilasradikalismien tutkimuksen tuntemusta. Kuusisto tuo rinnalle joensuulaisen version analysoimalla politisoitumisen tulkintoja ja diskursseja 1970-luvulla. Tekijän kuva kylmän sodan maailmasta on hieman tekninen ja terminologisesti epävarma: käsitteitä ovat muun muassa ”Länsi-Eurooppa” ja ”itäblokin maat”. Vaikka Karjala, kehitysalueidentiteetti ja pohjoiskarjalaisuus nousevat esille, ei tutkimuksessa analysoida maakunnallisten intressien rakentumista korkeakoulukysymyksessä. Ongelmallinen passiivin käyttö, joka leimaa teosta laajemmin, osoittautuu tässä kohdin haasteelliseksi.

Laajan lähdeaineiston käsittely on hyvää ja asian tuntevaa eikä aineistossa ole juurikaan puutteita. Ydinaineistoa ovat haastattelut ja sanomalehtiartikkelit. Tutkimuksen aikalaiskuvaa välittävä 371 pohjoiskarjalaisten sanomalehtien artikkelia vuosina 1969–1977. Pohjoiskarjalan sanomalehdet *Karjalainen*, *Karjalan Maa* ja *Pohjois-Karjala* edustavat kolmea poliittista suuntausta, *Karjalainen* kokoomusta, *Karjalan Maa* keskustaa ja *Pohjois-Karjala* sosiaalidemokraatteja. Haastattelut eli muistitietoaineisto on koottu hieman eri lähteistä.

Kuusiston kunnianhimoisena tavoitteena on sanomalehtikirjoittelun ja muistelupuheen diskurssianalyttinen tulkinta, jonka avulla hän avaa Joensuun korkeakoulun politisoitumisen merkityksiä. Aineistanalysoinnin näkökulma sijoittuu teorialähtöisyyden ja aineistolähtöisyyden paikoin horjuvaan välimaastoon. Tutkija tunnistaa asemansa viittaamalla siihen, että väitöskirja ei ole ”puhtaasti aineistolähtöinen”, vaan tutkimuskirjallisuus ja ”omat käsitykseni poliittisesta 1970-luvusta” ovat ohjanneet analyysia.

Kun tutkimuskohteena on ihmisten rakentama kuva todellisuudesta, jää yhteys todellisiin tapahtumiin hajanaiseksi. Paikoin lukijan on vaikea hahmottaa mitä Joensuussa todella tapahtui, ja miten anonyymeiksi

jäävät muistelijat liittyivät tapahtumiin. Sanomalehtiaineiston diskurssianalyysin keskeisiä käsitteitä ovat edelläkävijyyden, kehityksen, korkeakoulun tehtävä sekä syrjintä ja väärinkäyttö. Haastatteludiskurssit puolestaan ovat yhteisöllisyys, tiedeyliopiston rakentuminen, korkeakoulu ja ympäristön suhde sekä poliittinen valta.

Joensuun korkeakoulun varhaisvuosia leimasivat ylimitoitettujen paikallisten odotukset, moderni tiedepoliittikka, radikalisoituminen ja puoluepoliittiset paineet. Edelläkävijyyden-takapajaisuuden, yhteisöllisyyden-ristiriitaisuuden, tieteellisyys-ammattillisuuden, odotusten-pettymyksen ja avoimen poliittisuuden-puolueettomuuden diskurssiparit auttavat hahmottamaan aikalaispuheen ja muistitiedon sekä korkeakoulu yhteisön oman ja ulkopuolisen kokemuksen välisiä jännitteitä. Diskurssipareja on useita, ja analyysi on tiheää ja yhteys todellisen kehityksen ja muistitulkinnan välillä jää ohueksi.

Eräs väitöskirjan keskeisistä olettamuksista liittyy akatemisoitumisprosessiin eli Joensuun korkeakoulun kehittymiseen seminaaripohjalta monitieteiseksi tutkimusyliopistoksi.

Siihen liittyi yksittäisten tieteenalojen, kuten opettaja- ja lastentarhanopettajakoulutuksen akatemisoituminen. Aiemman tutkimuksen mukaan tieteenalojen akatemisoituminen liittyi yhteiskunnan modernisaatiokehitykseen. Kuusisto jättää ”modernisaation” kuvaamisen marginaaliin. Toimi- ja valmistelukuntia nostetaan esiin, mutta vailla ankkuroida paikalliseen, valtiolliseen tai puoluepoliittiseen yhteyteen. Myös paikallisen elämänmuodon ja akateemisen yhteisöllisyyden käsitteitä käytetään. Hahmottamatta jää se, miten Joensuun korkeakouluun ”yhteenkuuluvuuden tunne” ja ”yhteisesti jaetut päämäärät” muodostuivat.

Vasta sivulla 71 päästään Joensuun korkeakoulun avajaisiin 1971. Tekijä jättää analysoimatta, miten juhlatilaisuus ilmensi yliopistotradition ja paikallisen kohtaamista tai valtiovallan ja maakuntayliopiston suhdetta. Vt. rehtori Veli Nurmen puhe mainitaan, mutta vailla erittelyä jää opetusministeri Johannes Virolaisen puheenvuoro. Virolaisella oli selkeitä omiakin intressejä Karjalassa. Epäselväksi jää se, miten korkeakoulu alkoi rakentua, oppiaineet muodostua, laitoskulttuurit kehittyä ja tutkimushankkeet muodostua tai kuten tutkija toteaa, miten ”rekrytoitumistarinat” muodostuivat. Keskeiset paikalliset toimijat, kuten Karjalan Tutkimuslaitos ja Pohjois-Karjalan tiedepoliittinen seura (per. 1974) jäävät vain maininnan tasolle.

Luvussa *Korkeakoulu ja odotusten diskurssi* nostetaan esiin kolme perinteistä yliopistokäsitystä: perinteinen humboldtilainen yliopistojen autonomiaa, sivistystehtävää, tutkimuksen ja opetuksen yhteyttä sekä

vapaata tiedettä korostanut käsitys, näkemys yliopistosta yhteiskuntapolitiikkaa ja hyvinvointivaltion rakentamista palvelleena valtiojohtoisena instituutiona sekä kapeasti alueiden intressien kautta asiaa tarkastellut näkemys. Laaja katsaus olisi voinut toimia paremmin taustoitukseksi. Selväksi käy, että Joensuussa tavoiteltiin humboldtilaista mallia ketterämpää ja modernimpaa rakennetta, mikä näkyi osastopohjaisuudessa ja tieteenvälisyydessä.

Kuusisto erittelee ansiokkaasti opiskelijoiden identiteettejä ja sosiaalista taustaa. Vertailuanalyysilla olisi saatu esiin se, mikä oli leimallisesti joensuulaista. Kiinnostava jännite liittyy siihen, vaikuttivatko enemmän politiikan rakenteet vai henkilöt? Esiin nostetaan punaisen maineen avaintekijät, yhteiskuntatieteilijät ja psykologit. Murros henkilöityi Joensuussa psykologian professori Yrjö-Paavo Häyrysen ja kasvatustieteen professori Annika Takalaan. ”Punaisuutta” joensuulaudessa mediajulkisuudessa nostatti myös teatteriohjaaja Jouko Turkan tulo kaupunkiin. Tutkijan mukaan se tihensi radikalismipuhetta, sillä korkeakoulu liitettiin julkisuudessa osaksi kulttuurivasemmistolaisuutta. Huomiota saavat kiinnostavalla tavalla uudet ja vanhat kommunistit, kärjessä paikallisen kansanedustaja Pauli Puhakan edustama ”korpikommunismi”, josta nuortaistolaiset löysivät poliittisen kotinsa.

Punaisuuteen liittyneen julkisen keskustelun huippuvuosi oli 1975. Tuolloin marxilaisuuden vaikutus ja lastentarhanopettajakoulutuksen poliittisuus tuntuivat voimakkaimmin. Laaja kuvaus nuorison poliittisista järjestöistä on ansiokas. Esiin nostetaan muun muassa Joensuun Niinivaaran ”hippijengi”, mutta myös se, että kokoomusopiskelijat voittivat yliopiplaskuntavaaleissa ja ”porvarismi” aatteena sai kannatusta Joensuussa. Vähemmälle pohdinnalle jää kansainvälisten vaikutteiden rooli eli miten USA:n, Ranskan, Länsi-Saksan ja Ruotsin opiskelijamallakat tuntuivat. Kiinnostava on paikallisen moniottelijan, professori ja rehtori Heikki Kirkisen kuvaus. Kirkinen osasi olla samalla kertaa yliopistomies, poliitikko, karjalainen, suomalainen ja eurooppalainen vaikuttaja.

Kuusiston tutkimus on laajapohjainen ja perusteellinen esitys. Selväksi tulee, että korkeakoulun alkuvuosina toimintaan liittyi osin epärealistisiä odotuksia. Julkisuuteen nousi ristiriitaisia ja poliittisia sävyjä. Lopulta politisoitumiskeskustelu tyhjensi tavoitteeksi tuli pyrkimys sopeuttaa ja vakiinnuttaa korkeakoulu toiminnallisesti, tutkimuksellisesti ja poliittisesti. Korkeakoulun asema tiedeyhteisönä vahvistui, akatemisoitumisprosessi eteni ja huipentui korkeakoulun muuttamiseen yliopistoksi vuonna 1984. Samalla korkeakoulu kiinnittyi vahvemmin osaksi ympäröivää kaupunkia ja maakuntaa.

Laura Kolbe, professori
Helsingin yliopisto